

УДК 343.14

ПРАВОВА ПРИРОДА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РОЗШУКУ ЗЛОЧИНЦІВ

Стаття присвячена питанням надання міжнародної правової допомоги у розшуку злочинців. Запропонована класифікація міжнародних договорів, які сприяють здійсненню міжнародного розшуку та надання міжнародної правової допомоги.

Статья посвящена вопросам международной правовой помощи в розыске преступников. Предложена классификация международных договоров, содействующих осуществлению международного розыска и оказания международной правовой помощи.

The article is devoted to the problems of providing the legal assistance in detection of criminals. The classifications of the international agreements that facilitate the international detecting and providing the international legal aid have been proposed.

У XXI ст. міжнародна злочинність з кожним роком набуває все більшого розвитку, на її озброєнні перебувають найновіші технічні засоби, саме тому на сьогоднішній день проблема, якій присвячено цей матеріал, а саме міжнародне поліцейське співробітництво у галузі міжнародного розшуку злочинців, є дуже актуальною.

З метою чіткого розуміння природи міжнародного співробітництва у розшуку злочинців, на нашу думку, необхідно виділити різні його рівні:

— міжнародне співробітництво на макrorівні, під яким розуміється укладення міжнародних угод про співробітництво;

— проміжний рівень міжнародного співробітництва — це міжнародна практика та спеціальні процесуальні дії, розроблені в процесі здійснення діяльності з міжнародного розшуку злочинців;

— мікрорівень — міжнародний розшук злочинців, який здійснюється в рамках розслідування конкретної справи.

Оскільки охопити всі рівні міжнародного поліцейського співробітництва у рамках даного дослідження неможливо, у ньому буде розглядатися макrorівень взаємодії поліцейських органів у розшуку злочинців, а також боротьби зі злочинністю.

У сучасному світі неприпустимими є випадки, коли оперативно—розшукові заходи на території іншої країни проводяться без правових підстав, наприклад, проведення арештів правоохоронними органами США на території Колумбії з подальшим перевезенням до США осіб, що підозрювалися у торгівлі наркотиками з метою здійснення правосуддя американським судом [1, с. 56].

За свідченнями учасників Четвертого міжнародного поліцейського симпозиуму на тему: “Міжнародне поліцейське співробітництво: світові перспективи”, який проводився у Відні 20-23 травня 1997 р., укладення великої кількості міжнародних угод, які також стосуються питань міжнародного розшуку злочинців, спричинено характером сучасної міжнародної злочинності. Так представники від Норвегії та Австрії зазначили, що у 1995 р. виявлено вдвічі більше фактів незаконного ввозу наркотичних препаратів, причому 70 % від усіх затриманих осіб стали іноземні громадяни. Представник японської поліції зазначив, що останніми роками туристичний потік до Японії збільшився до 3 мільйонів осіб, разом з тим, біль напруженою стала криміногенна ситуація у країні, особливо стосовно конкретних видів злочинної діяльності, таких як наркотичний бізнес та нелегальна торгівля зброєю, які частіше за все вчиняються іноземцями. Стосовно проблеми попередження наркобізнесу висловився представник Індії, зазначивши, що його країна знаходиться в зоні “золотого трикутника” — (Лаос, Таїланд та Бірма) та “золотих півмісяців” — (Пакистан, Афганістан та Іран) —

найбільшими виробниками героїну на планеті і через це індійська нація стала найбільшим транзитним пунктом та споживачем наркотичної сировини у Південно—Східній Азії. Представник Туреччини зазначив, що до 90-х років ХХ ст. у країні проблема наркотичної злочинності не була настільки гострою, однак у цій країні виникла проблема іншого спрямування. З метою недопущення незаконного експорту наркотичної сировини до країн Європи та у зв'язку з посиленням прикордонного контролю, значна частина наркотиків реалізується всередині Туреччини за зниженою ціною, що провокує розвиток наркоманії всередині країни [2, р. 214-242].

З метою нейтралізації зазначених вище негативних явищ, держави укладають міжнародні угоди, які можуть бути багатосторонніми, а також двосторонніми, можуть регулювати різні відносини, а також відрізнятися за своїм змістом, який залежить від історичних, політичних та соціальних особливостей кожної окремо взятої держави. Тенденція до укладення найбільшої кількості угод стосовно міжнародного розшуку, які застосовуються з великою ефективністю, простежується у країнах, які мають однакові соціальні та культурні традиції, спільну мову. Слід зазначити також, що розвинутим є договірне право тих країн, які мають спільні кордони з великою кількістю держав.

Міжнародні угоди про співпрацю у протидії злочинності укладаються з визначеною метою. Їх підписують країни, які мають спільні проблеми. В деяких випадках, за умовами міжнародних угод, разом зі встановленням взаємодії, країнам, що розвиваються надається технічна або організаційна допомога.

За своєю формою міжнародні договори, що регулюють питання боротьби зі злочинністю та міжнародного розшуку, на нашу думку, поділяються на наступні:

1. Конвенції (від лат. *conventio* — договір, угода) — частіше багатосторонні, або у виключних випадках двосторонні міжнародні угоди що встановлюють загальні правила та принципи боротьби зі злочинністю або окремими її видами, наприклад: Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.10.2000 р., Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 р., Конвенція ООН проти незаконного обороту наркотичних та психотропних засобів 20.12.1988 р., Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2005 р.

2. Багатосторонні міжнародно—правові угоди, які регламентують визначені інститути права та в яких містяться окремі правові норми, що стосуються злочинів міжнародного характеру. Наприклад, ст. 108 Конвенції ООН з морського права від 10.12.1982 р. передбачає співробітництво держав у попередженні незаконного обігу наркотиків, що виражається у тому, що кожна держава, яка має підозру того, що судно, яке знаходиться у плаванні під її прапором, причетне до транспортування наркотиків, може ініціювати запит до іншої держави, у порту якої знаходиться це судно, здійснити заходи з попередження такого злочину.

3. Договори про правову допомогу у окремо визначеному колі держав, або державних союзів (Конвенція по боротьбі з корупцією, що стосується посадових осіб Європейського Союзу, що прийнята Радою Європейського Союзу 26.05.1997 р., Конвенція Африканського союзу про попередження корупції та боротьбу з нею від 12.07.2003 р., Міжамериканська конвенція про боротьбу з корупцією від 29.03.1996 р.).

4. Двосторонні договори держав про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах, що регулюють питання розшуку та видачі злочинців на території держави, з якою укладається договір. Наприклад, Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 19.01.1994 р., Договір між Україною та США про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 27.02.2001 р.

5. Двосторонні договори держав у боротьбі з окремими видами злочинів міжнародного характеру (Угода між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії про надання взаємодопомоги у боротьбі з незаконним обігом наркотиків від 01.04.1997 р.).

6. Консульські конвенції та угоди, що регламентують окремі питання взаємодії держав у галузі кримінального судочинства (ст.ст. 15—17 Консульської конвенції між Україною і Республікою Болгарія від 24.07.1996 р., які передбачають можливість ведення процесуальних дій за кордоном консульськими працівниками за дорученням слідчих і судових органів України).

7. Відомчі міжнародні договори: Угода про взаємодію міністрів внутрішніх справ союзу незалежних держав у сфері боротьби зі злочинністю, про взаємодію міністерств внутрішніх справ у сфері обміну інформацією 24.03.1992 р., Меморандум про

взаємопорозуміння між Генеральною прокуратурою України та Міністерством юстиції Канади від 25.09.1992 р. [3]

Серед зазначених вище конвенцій та договорів існують також ті, що опосередковано стосуються міжнародного розшуку, або визначають компетенцію Інтерполу, як основного органу, який здійснює координацію держав з питань міжнародного розшуку. Наприклад: Типовий договір ООН про видачу, прийнятий на 45-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 року передбачає попереднє затримання особи в очікуванні подачі запиту про екстрадицію за запитом, направленим каналами Інтерполу [4, с. 158].

Крім зазначеного вище, важливо додати, що основним документом, який регулює спрямування та організацію міжнародного співробітництва є Статут Міжнародної організації кримінальної поліції — Інтерполу, який представляє собою багатосторонній договір, який містить положення про цілі і задачі організації, права та обов'язки її членів, структуру та функції органів, бюджет та порядок взаємовідносин з іншими організаціями.

Деякі вчені зазначають, що у міжнародному співробітництві держав практики укладення спеціальних угод про спільну організацію та проведення міжнародного розшуку немає. Аналізуючи конвенції та двосторонні угоди між державами, вони приходять до висновку, що у договірній практиці держав немає звичаю не тільки укладати спеціальні угоди про взаємний розшук злочинців, але навіть передбачати його проведення в угодах про екстрадицію. Між тим, зазначають вони, при провадженні справ про екстрадицію такий розшук є необхідним [5, с. 57-58].

На нашу думку, твердження про те, що питання розшуку міжнародним законодавством не вирішено — не є цілком точним. Як вже зазначалося вище, Європейською конвенцією про видачу правопорушників передбачено такий інститут як тимчасовий (попередній, передекстрадиційний) арешт, під яким розуміється затримання особи, що переховується на території іншої держави з метою уникнення кримінальної відповідальності чи відбування покарання. Зазначений у ст. 16 цієї Конвенції факт про те, що запит про тимчасовий арешт може бути переданий каналами Інтерполу вказує на те, що проведення в цьому випадку міжнародного розшуку — обов'язкове. Питання нормативного забезпечення процесу міжнародного розшуку частково вирішено у ст. 22 цієї конвенції, яка є відсилочною і визначає, що за виключенням випадків, коли питання екстрадиції та тимчасового арешту вирішуються цією конвенцією — процедура у відношенні видачі та попереднього арешту регулюється виключно законодавством запитованої сторони [6, с. 99]. В свою чергу кримінально-процесуальне законодавство України ґрунтується на застарілих положеннях кримінально-процесуального кодексу 1960 р., який не передбачав міжнародного співробітництва у протидії злочинності. В українському кримінально-процесуальному законодавстві є лише одна норма, яка регулює порядок зносин правоохоронних органів України з зарубіжними, це ст. 31 Кримінально—процесуального кодексу України, яка проголошує, що порядок зносин судів, прокурорів, слідчих та органів дізнання з відповідними установами іноземних держав, а також порядок виконання взаємних доручень визначається законодавством України і міжнародними договорами України [7, с. 152]. Така норма є відсилочною, не містить чітко визначеного порядку взаємовідносин та виконання доручень. Весь процес взаємодії українських правоохоронних органів на даний час регламентується або міжнародними угодами, або підзаконними актами, які приймаються на рівні міністерств та відомств.

Частково проблема надання міжнародної правової допомоги вирішується наступними статтями міжнародно-правових актів, положення яких, зводяться, в основному до того, щоб у разі невідкладної потреби запити про надання правової допомоги надіслати каналами Інтерполу:

- ст. 27 Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, 1964 р.;
- ст. 15 Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, 1970 р.;
- ст. 11 Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності, 1997 р.;
- ст. 30 Конвенції про корупцію у контексті кримінального права, 1999 року;
- ст. 13 Європейської конвенції про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 р.;
- ст. 24 Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних

злочинним шляхом, 1990 р. [8].

Зазначимо, що у деяких з договорів, які укладені за роки незалежності України з іншими державами (всього укладено більше 90 угод про правову допомогу), також наявні положення про розшук та попередній арешт осіб. Наприклад, ст. 15 Договору між Україною та Федеративною Республікою Бразилія від 24.10.2006 р. про видачу правопорушників передбачено, що при отриманні запиту про видачу (екстрадицію) особи, запитувана країна здійснює заходи щодо арешту або встановлення місцезнаходження розшукуваної особи [8]. Ст. 13 Договору між Україною та Сполученими Штатами Америки від 27.02.2001 р. про взаємну правову допомогу у кримінальних справах визначено правила встановлення місцезнаходження особи та її ідентифікації, а також розшуку предметів, що стали об'єктом чи знаряддям вчинення злочину [8, с. 423]. Норми Договору між Україною та Арабською Республікою Єгипет від 19.01.2006 р. про правову допомогу у кримінальних справах є більш розробленими з точки зору кримінально—процесуального законодавства і визначають не тільки порядок розшуку та затримання особи, а й проведення допитів, обшуку та виймання за запитом іншої держави [8, с. 611]. Прямо передбачено здійснення міжнародного розшуку і у Договорах з такими державами, як: Іспанія, Ізраїль, Індія. Слід також додати, що не всі договори України містять у собі положення про міжнародний розшук, прикладом може бути Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах від 31.10.1992 р.

Варто зазначити, що у кримінально—процесуальному законодавстві зарубіжних країн співробітництво правоохоронних органів передбачено цілими розділами. Наприклад, кримінально—процесуальний кодекс Естонії у 1997 р. був доповнений розділом “Міжнародне співробітництво” [9], кримінально—процесуальний кодекс Казахстану досить детально регламентує процедуру здійснення міжнародного розшуку та екстрадиції [10]. У 2001 р., у зв'язку з прийняттям нового кримінально—процесуального кодексу Російської Федерації у російському праві виникло нормативне закріплення міжнародного співробітництва у галузі боротьби зі злочинністю, яке передбачено гл. 52 Кодексу. Нормами цього кодексу передбачений порядок взаємодії судів, прокурорів, слідчих та органів дізнання з правоохоронними органами зарубіжних держав, порядок направлення та виконання запитів про правову допомогу, організація видачі осіб та передачі предметів іншим державам [11].

На нашу думку, з метою всебічного забезпечення прав та свобод людини, положення, що передбачають здійснення міжнародного розшуку та надання міжнародної правової допомоги, окрім міжнародних договорів повинні передбачатись національним законодавством України. Кодифікована форма законодавства передбачає порядок оскарження рішень органів держави у разі незаконності їх дій чи рішень, особливої процедури здійснення оперативно—розшукових заходів та нагляду за законністю органів, що їх здійснюють.

Список використаних джерел

1. Міжнародний розшук : Теорія та практика : Монографія / Душейко Г. О., Некрасов В. А., Матюк В. Я., Компанієць Д. О. — К. : КНТ, 2006.
2. *Dühr K. Das, Peter C. Kratoscki International police co—operation: a world perspective // Policing : An International Journal of Police Strategies & Management, Volume: 22, Issue 2, 1999.*
3. *Павлищев О. Законян нам допоможе / О. Павлищев [Електронний ресурс] Закон і бізнес, 2004. — Режим доступу : <http://www.zib.com.ua/article/1131453239357/?print>.*
4. *Стронский Д. Д. Организационно-правовое становление и развитие Национального центрального бюро Интерпола в Российской Федерации (общетеоретические и историко-правовые аспекты) : Дис. ... канд. юрид. наук / Стронский Д. Д. — С.—Пб., 2003.*
5. Міжнародний розшук : Теорія та практика : Монографія / Душейко Г. О., Некрасов В. А., Матюк В. Я., Компанієць Д. О. — К. : КНТ, 2006.
6. *Самарин В. И. Интерпол. Международная организация уголовной полиции / В. И. Самарин. — СПб. : Питер, 2004.*
7. Кримінально—процесуальний кодекс України : Науково—практичний коментар / За ред. В. Т. Маларенка, В. Г. Гончаренка. — Вид. 4-е, перероб. та доп. — К. : “Юрисконсульт”, КНТ, 2007.
8. Збірник міжнародних договорів України про правову допомогу у кримінальних справах.

- Багатосторонні договори. — К. : “Фенікс”, 2006.
9. Правовые акты Эстонии. — 2000. — № 36.
10. Ведомости Парламента Республики Казахстан. — 1997. — № 23.
11. Собрание законодательства РФ. — 2001. — № 52 (ч. I). — 24 декабря.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою криміналістики
Київського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 14 від 28 травня 2009 року)*

Надійшла до редакції 01.06.2009
Рекомендована до друку 19.06.2009

